

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 343.238.5

DOI [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6\(41\).976](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6(41).976)**В. П. Ємельянов***orcid.org/0000-0002-8934-2976**доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та кримінології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ***В. Б. Харченко***orcid.org/0000-0002-2412-7909**доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ***ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОЇ КОНСТРУКЦІЇ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ФОРМИ ВИНИ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ З ПОХІДНИМИ НАСЛІДКАМИ**

Поряд з триваючими, продовжуваними та складеними кримінальними правопорушеннями одним з видів ускладненого одиначного кримінального правопорушення у доктрині кримінального права визнається кримінальне правопорушення з похідними наслідками. У спеціальній літературі такі кримінальні правопорушення називають ще як кримінальні правопорушення, що кваліфікуються за наслідками, або кримінальні правопорушення з віддаленими наслідками, водночас погоджуючись у тому, що такі кримінально протиправні діяння мають два види наслідків: основний (прямий, безпосередній) і додатковий (похідний, опосередкований), які настають послідовно, один за іншим у результаті вчиненого особою діяння [6, с. 78–79]. Безумовно, суспільно небезпечні діяння з похідними наслідками мають законодавчу конструкцію як кримінальні правопорушення з матеріальним складом, що є аксіомою. Також усталено стверджується, що суб'єктивна сторона таких кримінальних правопорушень характеризується подвійною (або змішаною) виною: до прямого наслідку – умисел, а до похідного – необережність, але у цілому такі кримінальні правопорушення визнаються умисними [9, с. 284]. У підтвердження наведеного в якості прикладів наводяться діяння, передбачені ч. 2 ст. 121, ч. 3 ст. 134, ч. 2 ст. 139, ч. 2 ст. 194 Кримінального кодексу України [11] (далі – КК України).

Без сумнівів, зазначені підходи до характеристики психічної діяльності кримінальних правопорушень з похідними наслідками цілком знаходяться у межах визначення вини статтею 23 КК України як психічного ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої

цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності. Одночасно потребує уточнення, що саме слід розуміти під «вчинюваною дією чи бездіяльністю» та «її наслідками» у законодавчій конструкції цієї норми. Якщо із першим визначенням більш-менш все зрозуміло, адже сам закон конкретизує таке діяння як «передбачене цим Кодексом» (тобто кримінально протиправна дія або бездіяльність). Наявність органічного зв'язку діяння з породженим ним наслідком завжди є необхідною умовою відповідальності, а отже, існує необхідність встановлення причинного зв'язку. Суспільно небезпечні наслідки й причинний зв'язок між ними та діянням тісно пов'язані одне з одним, оскільки становлять єдину систему та завжди є обов'язковими при оцінці зовнішніх ознак кримінально протиправного посягання. Безумовно, і це на нашу думку не потребує доказування, вказівка при визначенні вини на суспільно небезпечне діяння та суспільно небезпечні наслідки апріорі передбачає і певне психічне ставлення особи до причинного зв'язку, що нерозривно поєднує наведені ознаки між собою.

У теорії кримінального права, як дореволюційної доби [21, с. 317–318; 1, с. 187], радянських часів [5, с. 53–63; 16, с. 170–182; 14, с. 66–84], так і натеper [9, с. 123–133], не виникало сумнівів щодо складного характеру змісту кримінально протиправного діяння та утвердилася обґрунтована думка, що таке діяння за соціально-фізичними властивостями є усією сукупністю актів поведінки, спрямованих на об'єкт, не лише рух тіла, а й ті сили (могуття) та об'єктивні закономірності, які використовує особа у певних умовах місця, часу та обстановки для вчинення суспільно

небезпечного діяння. Зазначене положення має принципове значення для розгляду суб'єктивного ставлення особи до ознаки, яка характеризує суспільно небезпечне діяння, адже поведінка винного здебільшого є надзвичайно складною, у тому числі й технологічно.

Крім прямої вказівки у ч. 1 ст. 11 КК України, на доказ наводяться різноманітні аргументи, спрямовані на пояснення тотожності дії та бездіяльності [13, с. 160–167]. Г. К. Матвеев також запевняє, що «бездіяльність як акт зовнішньої поведінки людини з юридичної точки зору принципово не відрізняється від дії» [15, с. 57–67]. Г. Р. Смолицький взагалі вважав, що «бездіяльність втрачає свій пасивний характер і набуває характеру активного посягання», якщо вона «допущена... умисно» [22, с. 31–32]. А. А. Тер-Акопов підставою об'єднання дії та бездіяльності в єдине поняття – діяння – вважає їх здатність обумовлювати настання суспільно небезпечних наслідків [24, с. 12]. Певною стратегічною лінією у вирішенні цього питання слід визначити відсутність розмежування законодавцем та доктриною кримінального права здатності заподіювати шкоду дією або бездіяльністю. Аналогічне положення було закріплене ще у Кримінальному уложенні 1903 року, ст. 1 якого визначала, що злочинним визнається діяння, заборонене під час його вчинення законом під страхом покарання [25, с. 6]. Але у своєму коментарі до ст. 1 Уложення М. С. Таганцев зазначав, що поняття діяння застосовано для визначення як учинення, тобто вчинення проступків, що порушують пряму заборону закону, так і бездіяльності або прогаєння, тобто невиконання вимог закону (П. Значення 1-ї статті, п. 7) [23, с. 2]¹.

Щодо наслідків вчиненого діяння у контексті ст. 23 КК України, наведене визначення не є беззаперечним. Свого часу М. Г. Угрехелідзе зазначав, що будь-який матеріальний злочин являє собою єдиний, нерозривний процес реальності, що характеризується як природне переростання діяння (причини) у суспільно небезпечний результат (наслідок). Тому визначення форми вини щодо нього слід встановити залежно від того, чи усвідомлював і бажав (допускав) суб'єкт розвиток причинного зв'язку у цілому або ні [26, с. 88]. О. Б. Сахаров доводив, що умисел та необережність не можуть визначатися окремо і по-різ-

ному щодо злочинного діяння та його наслідків, адже, на його думку, це означало би штучний розрив між дією особи і заподіюваним нею шкідливим результатом, що утворюють у своїй єдності суспільно небезпечне посягання [20, с. 138]. С. Б. Гавриш також наголошував, що незважаючи на свою структурну й операційну складність, поведінка людини залишається у певному розумінні цілісним актом, який не можна штучно розчленувати на окремі, не пов'язані між собою частини [3, с. 421]. Тобто названі вчені обґрунтовано ставили під сумнів саме існування та можливість різного психічного ставлення особи до вчиненого нею кримінально протиправного діяння та його суспільно небезпечних наслідків.

Разом з тим, слід констатувати, що так звані суспільно небезпечні наслідки, передбачені більшістю статей Особливої частини КК України², не є «основним (прямим, безпосереднім)» наслідком кримінально протиправного діяння, передбаченого відповідною нормою. Лише в окремих випадках кримінальний закон встановлює підстави кримінальної відповідальності за цілісний акт поведінки суб'єкта, у якому визначені нормою кримінально протиправне діяння та суспільно небезпечний наслідок, які характеризують таке кримінальне правопорушення та обумовлюють один одного. Прикладами наведених кримінальних правопорушень можуть слугувати вбивство, яке апріорі пов'язане з протиправним заподіянням смерті іншій людині, або тяжке тілесне ушкодження, що спричинило втрату будь-якого органу або його функцій, каліцтво статевих органів, психічну хворобу або інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менш як на одну третину, або переривання вагітності чи непоправне знівечення обличчя. Водночас, слід зазначити на наявність складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК України, й за відсутності вищенаведених наслідків у випадку, коли кримінально протиправне діяння є таким, що становить небезпеку для життя у момент його вчинення (заподіяння). Тут створення небезпеки для життя (загрози для життя у момент заподіяння) повинно бути встановлене як факт об'єктивної дійсності та свідчить про віднесення такого виду тяжкого тілесного ушкодження до «деліктів небезпеки» (деліктів створення небезпеки).

¹ У доктрині кримінального права категорію «суспільно небезпечне діяння» усталено використовують як для позначення обов'язкової ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, так і для позначення кримінального правопорушення у цілому як його синонім. Саме тому, з метою уникнення непорозумінь, у цій роботі для позначення діяння як юридично значущої об'єктивної ознаки складу кримінального правопорушення нами використовується визначення «кримінально протиправне діяння».

² Положення цієї статті проектується виключно щодо кримінальних правопорушень, що мають законодавчу конструкцію з так званим матеріальним складом через особливості опису кримінальних правопорушень з похідними наслідками у законі про кримінальну відповідальність. Більш того, визначення сутності вини щодо так званих формальних та усічених складів кримінальних правопорушень є окремою не розв'язаною на сьогодні проблемою у доктрині кримінального права.

Але у більшості випадків у законі про кримінальну відповідальність в якості суспільно небезпечних наслідків зазначається не безпосередньо на наслідки вчиненого діяння як цілісного акту поведінки людини, а на ту заподіяну кримінально протиправним діянням шкоду чи збиток (створення реальної загрози їх заподіяння), що й характеризує вчинене як посягання на суспільні відносини, які поставлені під охорону кримінального закону. Тобто на об'єктивні ознаки нормативного характеру, що і визначають характер і ступінь суспільної небезпечності вчиненого саме як кримінального правопорушення. Зазначене є цілком зрозумілим і виправданим, адже вчинення одного й того ж діяння може слугувати підставою для різних видів юридичної відповідальності, і лише спричинення відповідної чітко визначеної у кримінальному законі шкоди (збитку) слугує підставою кримінальної відповідальності.

Так, згідно ч. 1 ст. 316 Цивільного кодексу України [27] (далі – ЦК України), правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Частина 4 ст. 41 Конституції України [8] закріплює основоположну домінанту, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, а право приватної власності є непорушним. Відповідно до цього, ч. 1 ст. 319 ЦК України, визначаючи сутність права власності, зазначає, що власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Тобто наслідком протиправного викрадення чужого майна є позбавлення або обмеження власника володіти, користуватися, розпоряджатися своїм майном на власний розсуд. Таке позбавлення чи обмеження і є основним (прямим, безпосереднім) наслідком єдиного психофізичного акту людини, пов'язаного з протиправним викраденням чужого майна, кримінальна відповідальність за яке передбачена відповідною нормою Розділу VI Особливої частини КК України.

Разом з тим, розкриваючи зміст інтелектуальної ознаки викрадення чужого майна, вчені-криміналісти наголошують, що до нього входить не тільки усвідомлення фактично вчиненого особою діяння, але й передбачення настання суспільно небезпечних наслідків: «передбачає спричинення певної майнової шкоди» [2, с. 284]; «винна особа передбачає спричинення майнової шкоди власнику або володільцю цього майна» [4, с. 87]; «передбачає спричинення матеріальної шкоди у певному розмірі» [12, с. 204]; «передбачає спричинення матеріальної шкоди» [10, с. 163].

Ми вважаємо, що відповідна майнова шкода та її розмір при вчиненні так званих корисливих кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обертанням чужого майна, використовується законодавцем як пов'язана із вчи-

ненням цих діянь додаткова нормативна ознака, що засвідчує відповідний характер і ступінь суспільної небезпеки такої протиправної поведінки та слугує критерієм як відмежування кримінальних від інших правопорушень (наприклад, дрібного викрадення чужого майна, передбаченого ст. 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення [7] (далі – КУпАП), так й критерієм розмежування простого, кваліфікованого та особливо кваліфікованого складів кримінального правопорушення (наприклад, суспільно небезпечної поведінки, передбаченої частинами 1, 3, 4 та 5 ст. 185 КК України).

Саме на такі підходи до визначення призначення та функцій суспільно небезпечних наслідків у виді фактичного заподіяння матеріальної шкоди певного розміру наголошується як судовою практикою, так і доктриною кримінального права. У п. 4 постанови ПВС України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 6 листопада 2009 року № 10 [19] зазначається, що крадіжку і грабіж потрібно вважати закінченими з моменту, коли винна особа вилучила майно і мала реальну можливість розпоряджатися чи користуватися ним. Якщо особа, котра протиправно заволоділа майном, такої реальної можливості не мала, її дії слід розглядати залежно від обставин справи як закінчений чи незакінчений замах на вчинення відповідного злочину. Відповідно до цього, момент закінчення таких посягань жодним чином не пов'язаний із спричиненням власнику як збитку певного розміру, так і збитку взагалі. В той же час усталеними у доктрині кримінального права є підходи, що кримінальні правопорушення з матеріальним складом вважаються закінченими з моменту настання суспільно небезпечних наслідків.

У зв'язку із наведеним, вважаємо за можливе стверджувати, що заподіяння матеріальної шкоди певного розміру пов'язане у часі не з моментом закінчення відповідного кримінального правопорушення проти власності (з моменту, коли винна особа мала реальну можливість розпоряджатися чи користуватися викраденим), а з моментом протиправного вилучення майна у власника або у вповноваженої ним особи, адже саме з цього моменту власник позбавляється чи обмежується у здійсненні свого права щодо володіння, користування та розпорядження своїм майном за своєю волею незалежно від волі інших осіб. Водночас, залежно від похідних наслідків, спричинених таким психофізичним актом особи, у виді визначення вартості викраденого майна (розміру спричиненої шкоди) на момент вчинення правопорушення, вказана поведінка утворює підстави або адміністративної, або кримінальної відповідальності. Тобто саме наведений похідний наслідок, на який прямо вказано у ч. 3 ст. 51 КУпАП, і є тією нормативною

об'єктивною ознакою, що й обумовлює наявність або відсутність відповідного характеру і ступеня суспільної небезпечності діяння й відповідно – підстав кримінальної відповідальності.

Аналогічна ситуація має місце і щодо складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 176 КК України. Пунктами а) – з) ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [17] передбачено вичерпний перелік випадків порушення авторського права і (або) суміжних прав, кожне з яких, відповідно до статей 438, 440 і 452 ЦК України, має основним (прямим, безпосереднім) наслідком порушення особистих немайнових прав авторів та виключних майнових прав на твір, виконання, фонограми, відеограми чи програми (передачі) організацій мовлення. Спричинення матеріальної шкоди у значному, великому або особливо великому розмірі, діапазон якої конкретизується у примітці до ст. 176 КК України, є нічим іншим як похідними наслідками, що свідчать про наявний характер і ступінь суспільної небезпечності такого порушення авторського права і (або) суміжних прав. Теж саме стосується й спричинення середньої тяжкості чи тяжкого тілесного ушкодження, смерті потерпілого або загибелі кількох осіб як ознак нормативного характеру (похідних наслідків), передбачених частинами 1, 2 та 3 ст. 286 КК України. Такі ознаки не характеризують кримінально протиправне діяння у виді порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, а визначають підстави саме кримінальної відповідальності у разі їх наявності. Безумовно, у всіх наведених прикладах основний (прямий, безпосередній) і додатковий (похідний, опосередкований) наслідки настають послідовно, один за іншим у результаті вчиненого особою діяння, а настання похідного наслідку, прямо передбаченого кримінальним законом, обумовлено наявністю основного наслідку, на який у законі про кримінальну відповідальність не вказується. Як раз наявність таких додаткових (похідних, опосередкованих) наслідків і обумовлює можливість різного психічного ставлення особи.

Водночас, твердження, що «в цілому такі кримінальні правопорушення визнаються умисними» [9, с. 284], на нашу думку, є достатньо дискусійним. Адже форма вини та її види визначаються не особливістю законодавчої побудови об'єктивної сторони складу окремого передбаченого Особливою частиною КК України кримінального правопорушення, а природою психічної діяльності особи (психічним ставленням) до таких ознак, у тому числі й до основних та похідних наслідків кримінально протиправного діяння. За умов характеристики психічної діяльності особи до всіх обов'язкових об'єктивних ознак вчи-

неного³, що характеризується або умислом, або необережністю (незалежно від їх видів), жодних проблем не виникає, адже у цілому такі суспільно небезпечні діяння визнаються або умисними, або необережними. У випадку, коли умисел характеризує психічне ставлення винного до кримінально протиправного діяння та основного наслідку, а щодо похідних наслідків припускається психічна діяльність особи як у формі умислу, так і у формі необережності, таке кримінальне правопорушення у цілому визнається умисним (наприклад, кримінальне правопорушення, передбачене ст. 364 КК України). Якщо припускається вчинення кримінально протиправного діяння як умисно, так і з необережності, а психічне ставлення особи до похідних (визначених у кримінальному законі) наслідків тільки у формі необережності – у цілому таке кримінальне правопорушення визнається необережним (наприклад, кримінальне правопорушення, передбачене ст. 286 КК України).

Певну особливість та відокремленість має склад умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК України), адже у п. 22 постанови ПВС України від 7 лютого 2003 року № 2 [18] наголошується, що психічне ставлення особи до основного наслідку (тяжкого тілесного ушкодження) може характеризуватися виключно умисною формою вини, а до похідного наслідку (смерті потерпілого) – виключно необережністю. На характеристику вказаного посягання у цілому як умисного вказує тільки його наявність у переліку, передбаченому ч. 2 ст. 22 КК України, адже усталеною є теза, що так званий знижений вік кримінальної відповідальності встановлюється виключно за умисні кримінальні правопорушення. Водночас, така аргументація є достатньо дискусійною через складність психічних процесів, що характеризує суб'єктивну сторону вказаного посягання. На наше глибоке переконання, саме така складність психічних процесів обумовлює необхідність відповідного рівня розумового розвитку особи, її свідомості, які свідчать про неможливість у чотирнадцятирічному віці усвідомлювати фактичні ознаки та суспільну небезпечність умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого. Наведене обумовлює висновок про доцільність виключення умисного тяжкого тілесного ушкодження з таким похід-

³ Мається на увазі не тільки психічне ставлення винного до кримінально протиправного діяння та суспільно небезпечних наслідків, а й щодо всіх обов'язкових об'єктивних ознак, включаючи об'єкт і причинний зв'язок. А у разі, коли склад конкретного кримінального правопорушення передбачає наявність й інших об'єктивних ознак як обов'язкових (предмет, спосіб, місце, обстановку тощо), психічна діяльність особи також повинна характеризуватися щодо них виною відповідної форми та виду.

ним наслідком, як смерть потерпілого, із наведеного у ч. 2 ст. 22 КК України переліку. Також враховуючи, що наведений кваліфікований склад умисного тяжкого тілесного ушкодження є «кримінальним правопорушенням, що кваліфікується за наслідками», достатньо дискусійним є визначення його у цілому як умисного кримінального правопорушення.

І безумовно, потребують уточнення положення ст. 23 КК України у частині проєкції наголосу на передбаченість КК України не тільки щодо вчинюваної дії чи бездіяльності, а й щодо її наслідків. Вбачається більш вдалою така редакція вищевказаної норми: «Виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності та її наслідків, передбачених цим Кодексом, виражене у формі умислу або необережності». Наведена законодавча конструкція здатна поставити всі крапки над «І», адже на що безпосередньо вказується у законі – то й слід визнавати кримінально протиправним діянням та суспільно небезпечним наслідком конкретного кримінального правопорушення, передбаченого Особливою частиною КК України.

Література

1. Белогриц-Котляревский Л. С. Учебник русского уголовного права : Общая и особенная части. Киев : Южно-Рус. кн-во Ф. А. Иогансона, 1903. 618 с.
2. Бойцов А. И. Преступления против собственности. Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2002. 755 с.
3. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні : проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства ; Верховна Рада України, Ін-т законодавства. Київ, 2002. 634 с.
4. Гаухман Л. Д., Максимов С. В. Ответственность за преступления против собственности. 3-е изд., испр. Москва: ЮрИнфоР, 2002. 310 с.
5. Дурманов Н. Д. Понятие преступления ; отв. ред. : М. Д. Шаргородский. Москва; Ленинград : АН СССР, 1948. 315 с.
6. Зінченко І. О., Тютюгін В. І. Множинність злочинів : поняття, види, призначення покарання : монографія ; за заг. ред. В. І. Тютюгіна. Харків : «Фінн», 2008. 336 с.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>.
8. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
9. Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. / В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 584 с.
10. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 768 с.
11. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
12. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т./за заг. ред. акад. Нац. акад. наук України, акад. Нац. акад. прав. наук України, проф. В. Я. Тація [та ін.] ; Нац. акад. прав. наук України, Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. Т. 2: Особлива частина/Ю. В. Баулін та ін. 2013. 1039 с.
13. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Юристь, 2004. 304 с.
14. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления. Москва : Госюриздат, 1960. 244 с.
15. Матвеев Г. К. Теоретические вопросы причинности бездействия // Советское государство и право. 1962. № 10. С. 57–67.
16. Пионтковский А. А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву. Курс советского уголовного права : Общая часть. Москва : Госюриздат, 1961. 666 с.
17. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.
18. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : постанова ПВС України від 07.02.2003 № 2. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>.
19. Про судову практику у справах про злочини проти власності: постанова ПВС України від 06.11.2009 № 10. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>.
20. Сахаров А. Б. Уголовно-правовая охрана безопасности условий труда в СССР. Москва : Госюриздат, 1958. 186 с.
21. Сергеевский Н. Д. Русское уголовное право : Часть Общая : пособие к лекциям. Санкт-Петербург : Тип. М. Стасюлевича, 1905. 376 с.
22. Смолицкий Г. Р. Должностные преступления. 2-е изд., доп. и перераб. Москва : Юрид. изд-во МЮ СССР, 1947. 68 с.
23. Таганцев В. Н. Уголовное Уложение от 22 марта 1903 г. : с мотивами, извлеченными из объяснительной записки редакционной комиссии, представления МЮ в ГС и журналов – особого совещания и общего собрания ГС. Санкт-Петербург : Гос. тип., 1904. 1125 с.
24. Тер-Акопов А. А. Бездействие как форма преступного поведения. Москва : Юрид. лит., 1980. 152 с.
25. Уголовное Уложение, высочайше утвержденное 22 марта 1903 г. : с прил. имен. высочайшего указа, мнения Гос. совета и сравнит. постатейн. указ. Киев : Тип. Д. Н. Трахтенберга, 1903. 207 с.
26. Угрехелидзе М. Г. Проблема неосторожной вины в уголовном праве ; отв. ред. В. Г. Макашвили. Тбилиси : Мецниереба, 1976. 131 с.

Анотація

Емельянов В. П., Харченко В. Б. Особливості законодавчої конструкції та визначення форми вини кримінальних правопорушень з похідними наслідками. – Стаття.

У статті розглядаються питання визначення кола та сутності кримінальних правопорушень з похідними наслідками, а також визначення особливостей змісту психічної діяльності, що характеризує такі протиправні посягання. Доводиться, що до групи кримінальних правопорушень з похідними наслідками слід віднести й такі кримінально правові норми, у диспозиції яких законодавець не зазначає на основний (прямий, безпосередній) наслідок діяння, а вказує виключно на злочинний результат, що є нормативною об'єктивною ознакою, наявність якої й обумовлює відповідний характер і ступінь суспільної небезпечності вчиненого та караність такого діяння. Погоджуючись з неможливістю різного психічного ставлення до вчинюваного діяння та його наслідків, які утворюють у своїй єдності суспільне небезпечне посягання, обґрунтовується, що у більшості випадків кримінальний закон вказує не на наслідки кримінально протиправного діяння, а на додаткові (похідні, опосередковані) наслідки кримінального правопорушення, які й є свідченням відповідного характеру і ступеня суспільної небезпечності вчиненого. Обґрунтовується доцільність визнання кримінальних правопорушень у цілому як умисних або необережних виходячи із всієї сукупності можливого психічного ставлення особи як до кримінально протиправного діяння і його наслідків, так і до об'єктивних ознак нормативного характеру, що у кінцевому підрахунку й обумовлюють підстави кримінальної відповідальності. Якщо умисел характеризує психічне ставлення винного до кримінально протиправного діяння та основного наслідку, а щодо похідних наслідків припускається психічна діяльність особи як у формі умислу, так і у формі необережності, таке кримінальне правопорушення у цілому визнається умисним. Якщо припускається вчинення кримінально протиправного діяння як умисно, так і з необережності, а психічне ставлення особи до похідних (визначених у кримінальному законі) наслідків тільки у формі необережності – у цілому таке кримінальне правопорушення визнається необережним. Ставиться під сумнів віднесення умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого, у цілому до умисних кримінальних правопорушень. Пропонується авторська редакція ст. 23 КК України: «Виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності та її наслідків, передбачених цим Кодексом, виражене у формі умислу або необережності».

Ключові слова: кримінальні правопорушення з похідними наслідками, суспільно небезпечні наслідки, основні та додаткові наслідки, визначення вини у законі про кримінальну відповідальність.

Summary

Emel'yanov V. P., Kharchenko V. B. Feature legislative construction and determination of form of guilt of criminal offences with derivative consequences. – Article.

In the article the questions of determination of circle and essence of criminal offences are examined with derivative consequences, and also determination of features of maintenance of psychological activity which characterizes such unlawfully encroachments. It will be that to the group of criminal offences with derivative consequences it follows to take such criminally legal norms, in disposition of which a legislator does not mark an act on basic (direct, direct) investigation, but specifies exceptionally on a criminal result, which is a normative objective sign presence of which and stipulates the proper character and degree of public unconcern perfect that punishability of such act. Acceding to impossibility of different psychological attitude toward a commit act and his consequences which form public dangerous encroachment in the unity, grounded, that in most cases a penal law specifies not on consequences criminally unlawful act, but on the additional (secondary, mediated) consequences of criminal offence, which are the certificate of the proper character and degree of public unconcern perfect. If intention characterizes a psychological relation guilty to the criminally unlawful act and basic investigation, and in relation to derivative consequences psychological activity of person is assumed in both form intention and in form carelessness, such criminal offence on the whole is acknowledged intentional. If accomplishing criminally of unlawful act both intentional is assumed and from a carelessness, and psychological attitude of person toward derivative (certain in a penal law) consequences in only form carelessness – on the whole such criminal offence is acknowledged careless. Taking of intentional heavy bodily harm which entailed death of a victim belongs under a doubt, on the whole to intentional criminal offences. The author release of item is article 23 Criminal code of Ukraine: «Guilt is psychological attitude of person toward a perfect action or inactivity and its consequences, to foreseen this Code, expressed in form intention or carelessness».

Key words: criminal offences are with derivative consequences, publicly hazard effects, basic and additional consequences, determination of guilt is in a law on criminal responsibility.